

INFORMACE

Cena UNESCO Jikji 2005 pro Národní knihovnu

Vlastimil Ježek**Adolf Knoll**

Národní knihovna ČR

Vlastimil.Jezek@nkp.cz

Adolf.Knoll@nkp.cz

V soutěži o první světovou cenu UNESCO JIKJI (Paměť světa), přirovnávanou ve svém oboru k Nobelově ceně či Oskarovi, porazila Národní knihovna ČR všechny významné knihovnické instituce světa, více než 35 přihlášených organizací. Smyslem programu UNESCO Paměť světa i nového ocenění je veřejně připomínat a podporovat záchranu a zpřístupňování kulturního dědictví dochovaného v dokumentech všeho druhu a zdůrazňovat význam, které jako „paměť světa“ má. Zástupci NK ČR (Vlastimil Ježek a Adolf Knoll) cenu převzali na slavnostním zasedání UNESCO v Korejské republice dne 2. září 2005.

Program Paměť světa (http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=1538&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) vyhlásilo UNESCO v roce 1992 na podporu záchran, ochrany a zpřístupnění kulturního dědictví uchovaného v dokumentech všeho druhu (UNESCO používá termín *documentary heritage*), tzn. psaných, tištěných a jakkoli jinak vyjádřených písmem, zvukovými nahrávkami a záznamem pohybu (film a video) včetně nových elektronických/digitálních dat.

Kromě především technických doporučení, vztahujících se k této problematice, udržuje UNESCO světový soupis nejvýznamnějších památek, které vlastně vytvářejí jádro paměti celého světa. Cílem programu je zapůsobit na členské státy UNESCO, aby se o ochranu a zpřístupnění těchto památek konkrétně zasadily. V roce 2004 podpořila Korejská republika UNESCO zřízením Ceny Jikji, která se bude udělovat každé dva roky institucím nebo jednotlivcům jako ocenění jejich péče o kulturní dědictví. V roce 2005 se Jikji udělovala poprvé a z více než 35 nominací byla Mezinárodní radou programu vybrána právě Národní knihovna ČR. Protože veškeré náklady spojené s udílením ceny včetně finančního ocenění (30 tisíc USD) hradí Korejská republika, uděluje se cena v jihokorejském městě Cheongju, kde byla v roce 1377 vytištěna nejstarší dochovaná kniha z kovové pohyblivé sazby.

Knihy ze nejdříve tiskly z dřevěných bloků, takže například všechny matrice pro vytištění kompletní sbírky buddhistických spisů, zákonů a traktátů Tripitaka Koreana (<http://www.lifeinkorea.com/travel/skyongsang/tripitaka.htm>) představují 81 340 dřevěných bloků, z nichž každý váží 3,2 kg a všechny dohromady zabírají jednu velkou budovu. Na přelomu 12. a 13. století jsou již zaznamenány pokusy sestavit sazbu z jednotlivých znaků vyrobených z pálené hlíny v Číně, nicméně nešlo o úspěšný pokus. Krátce potom však byla tato technologie dokončena v Koreji, kde byla ještě před Gutenbergem zaznamenána dvě období rozkvětu knihtisku z kovové pohyblivé sazby, a to v první polovině 13. století a ve druhé polovině 14. století. Nicméně toto je známo jen z historických pramenů, zatímco jediným dosud objeveným tiskem z těchto období je druhý díl buddhistického spisu, tzv. Jikji, jenž je uložen ve sbírkách Francouzské národní knihovny.

Při udělování Ceny Jikji se nejvíce hodnotí mezinárodní význam aktivit nominovaných institucí. Dle vyjádření sekretáře UNESCO pro program Paměť světa Abdelazize Abida v médiích byla zohledněna činnost Národní knihovny ČR především v oblasti digitalizace, snaha o virtuální integraci sbírek hlavně do digitální knihovny Manuscriptorium (<http://www.manuscriptorium.com>) a osvětová činnost a školení včetně sdílení získaného know-how, směřované do zemí střední a východní Evropy a Asie.

Získání Ceny Jikji 2005 je pro Národní knihovnu ČR a její práce pro program Paměť světa významným, nikoli však prvním milníkem. Ve spolupráci s AIP Beroun jsme dali do vínku programu Paměť světa v roce 1993 jeho první dokončený pilotní projekt a v devadesátých letech jsme připojili několik dalších pilotních projektů, respektive dali k dispozici výsledky naší činnosti. Jde o první kompletní vydání rukopisu na CD-ROM v roce 1995 (Sedlecký antifonář), katalogy arabských a perských rukopisů z našeho fondu s obrazovými ukázkami na CD-ROM a v neposlední řadě veškeré postupy včetně navržených standardů, které byly vydány v roce 1998 na CD-ROM a které představují komplexní návod a nástroje typu jak se to dělá. Uvedená publikace se stala v roce 1999 doporučením UNESCO pro zpřístupnění dokumentového dědictví prostřednictvím digitalizace v programu Paměť světa. Šlo o pionýrský čin i mimo sféru UNESCO, což ocenili odborníci na celém světě. Navíc byl Adolf Knoll členem Mezinárodní rady programu v letech 1997–2000 a od roku 1996 je též stálým členem její subkomise pro technologii.

Naším úsilím je mj. učinit z digitální knihovny Manuscriptorium nástroj integrující informace o rukopisech a dalších historických dokumentech nejen doma, ale také v Evropě. Znamená to, že Manuscriptroium je nejen pasivně přístupné známými komunikačními protokoly Z39.50 a OAI-PMH s řadou profilů (MARC21, DC Unqualified, MODS a vlastní formát OpenM.dtd), ale bude se také aktivně snažit poskytnout svému uživateli co nejvíce cizích pramenů. V tomto ohledu je řada z nich již k dispozici nyní, například informace z Knihovny Litevské akademie věd ve Vilniusu nebo Univerzitní knihovny ve Vratislavi; jednání probíhají (respektive existují dohody o spolupráci včetně dat v Manuscriptorium) s dalšími institucemi na Slovensku, v Maďarsku, Chorvatsku, Rakousku a Německu. Úplně čerstvá je informace o zájmu Národní knihovny Španělska využít Manuscriptorium pro zpřístupnění svých digitalizovaných památek.

V současné době se připravujeme na oslovení řady evropských národních knihoven a dalších institucí, kterým chceme navrhnout spolupráci při budování virtuálního badatelského prostředí, tj. sdružení našich zdrojů v Manuscriptoriu. K tomu chceme prakticky využít i workshop pořádaný dne 24. května 2006 v souvislosti s konferencí INFORUM.

Knihovny a odborné instituce trpí nedostatkem finančních prostředků na digitalizaci, věříme však, že Cena Jikji a mezinárodní spolupráce dokážou přesvědčit o smysluplnosti digitálního zpřístupnění kulturního dědictví nejen u nás, ale i v dalších zemích a finanční prostředky se zvýší. Stanovisko EU je totiž jednoznačné: digitalizaci nefinancujeme, to je záležitost jednotlivých členských zemí.

Generální ředitel Národní knihovny Vlastimil Ježek a jeho zástupce Adolf Knoll na slavnostním ceremoniálu v korejském Cheongju, kde v září 2005 převzali Cenu Jikji.

Historicky prvním nositelem Ceny Jikji, kterou uděluje UNESCO za zásluhy v oblasti programu Paměť světa, se stala Národní knihovna České republiky.